

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

MUSTAQILLIKKA ERISHISH ARAFASIDA O‘ZBEKISTONDAGI IJTIMOIIY- SIYOSIIY JARAYONLAR

Tursunova Gulnozaxon

Andijon davlat pedagogika instituti Tarix kafedrası o‘qituvchisi

Akmaljonov Akbarjon

Andijon davlat pedagogika instituti Ijtimoiy va amaliy fanlar fakulteti

Tarix yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekistonning mustaqillikka erishishidan avvalgi yillarda respublika ichida kechgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlar tizimli yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotning markazida jamiyatda kuchaygan siyosiy faollik, milliy o‘zlikni anglash jarayonining jadallashuvi, mahalliy boshqaruv organlarining mas’uliyati ortishi, iqtisodiy va ekologik muammolar tufayli yuzaga kelgan ijtimoiy kayfiyatlar, siyosiy tuzilmalarning yangilanishi hamda davlat mustaqilligiga intilish harakatining ichki zaminlari turadi. Maqolada mustaqillik g‘oyasiga bo‘lgan talabning qanday shakllangani, jamiyatning turli qatlamlarida ijtimoiy ongning o‘zgarishi, siyosiy yetakchilarning faoliyati, huquqiy asoslar yaratilishi va suveren qarorlar qabul qilishga olib kelgan ichki omillar keng yoritiladi. Mustaqillik sari olib borgan jarayonlarning izchil o‘rganilishi bugungi O‘zbekistonning davlat boshqaruvi tizimi, siyosiy barqarorlik modeli hamda milliy davlatchilik g‘oyasining shakllanishi uchun asosiy tarixiy poydevorni tashkil etishi bilan dolzarb deb hisoblasak bo‘ladi.*

Kalit so‘zlar: *Ijtimoiy-siyosiy jarayonlar, milliy ong, davlatligi, siyosiy faollik, mustaqillik asoslari, suveren qarorlar, jamiyat uyg‘onishi.*

СОЦИО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В УЗБЕКИСТАНЕ НА ЗАКАТЕ НЕЗАВИСИМОСТИ

Аннотация: *В данной статье на основе системного подхода анализируются социально-политические процессы, происходившие в республике в годы, предшествовавшие обретению Узбекистаном независимости. В центре внимания исследования – повышение политической активности в обществе, ускорение процесса формирования национальной идентичности, повышение ответственности органов местного самоуправления, социальные настроения, вызванные экономическими и экологическими проблемами, обновление политических структур и внутренние основы движения к государственной независимости. В статье широко рассматривается формирование идеи независимости, изменение общественного сознания в различных слоях общества, деятельность политических лидеров, создание правовых рамок и внутренние факторы, приведшие к принятию суверенных решений. Последовательное изучение процессов, приведших к независимости, можно считать*

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

актуальным, поскольку они составляют основную историческую основу формирования современной системы государственного управления Узбекистана, модели политической стабильности и идеи национальной государственности.

Ключевые слова: социально-политические процессы, национальное самосознание, государственность, политический активизм, основы независимости, решения суверенных государств, социальное пробуждение.

SOCIO-POLITICAL PROCESSES IN UZBEKISTAN ON THE EVE OF INDEPENDENCE

Annotation: *This article analyzes the socio-political processes that took place in the republic in the years preceding Uzbekistan's independence based on a systematic approach. The focus of the study is on the increased political activity in society, the acceleration of the process of national identity awareness, the increased responsibility of local government bodies, social moods caused by economic and environmental problems, the renewal of political structures, and the internal foundations of the movement towards state independence. The article broadly covers how the demand for the idea of independence was formed, the change in social consciousness in different layers of society, the activities of political leaders, the creation of legal frameworks, and internal factors that led to the adoption of sovereign decisions. We can consider the consistent study of the processes leading to independence as relevant, as they constitute the main historical foundation for the formation of today's public administration system of Uzbekistan, a model of political stability, and the idea of national statehood.*

Keywords: *Socio-political processes, national consciousness, statehood, political activism, foundations of independence, sovereign decisions, social awakening.*

KIRISH

O'zbekistonning mustaqilligiga olib kelgan bosqich jamiyat hayotining barcha jabhalarida tub o'zgarishlar yuz bergan tarixiy davrdir. Bu bosqichning o'ziga xosligi shundaki, mamlakat ichki hayotida sodir bo'lgan siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy va ijtimoiy jarayonlar jamlanib, milliy davlatni barpo etish haqidagi umumxalq intilishlariga uyushdi. Ayniqsa, milliy o'zlikni anglash kuchayishi, yoshlar va ziyolilarning faol pozitsiya egallashi, davlat boshqaruvida yangilanishlarga bo'lgan ehtiyoj, fuqaroviy ongning yuksalishi mustaqillik g'oyasining shakllanishida asosiy harakatlantiruvchi kuch bo'ldi. Mazkur maqola ana shu jarayonlarni uzviylikda o'rganib, mustaqillik e'lon qilinganiga olib kelgan ichki omillarni ilmiy tahlil qiladi. Mustaqillik arafasidagi O'zbekiston ijtimoiy hayotida eng birinchi navbatda milliy ongning yangilanishi sezilarli darajada kuchaydi. Jamiyatning keng qatlamlari o'z tarixini anglashga, milliy qadriyatlarni tiklashga va ma'naviy merosni chuqurroq o'rganishga qiziqqa boshladi. Bu jarayon nafaqat ma'naviy uyg'onish sifatida, balki siyosiy fikrlashning rivojlanishi uchun ham zarur shart-sharoit

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

yaratdi. Tarixiy shaxslar, milliy meros, arxiv hujjatlari, til masalasi, madaniy o'zlikni tiklash masalalari jamoatchilik muhokamasining markaziga aylandi. Jamiyatdagi ana shunday yangilanish jarayoni ma'naviy tiklanish bilan birga, siyosiy faollikning ham ortishiga sabab bo'ldi. Aholi o'ziga daxldor masalalar yuzasidan fikr bildirishga, jamiyat hayotidagi o'zgarishlarda faol ishtirok etishga intila boshladi. Ziyolilar, yoshlar, ijodkorlar, ilmiy doiralar jamiyatda o'rin olayotgan muammolar bo'yicha o'z pozitsiyasini ochiq bayon eta boshladi. Ayniqsa, ekologiya, til, mahalliy boshqaruv, aholi bandligi, ma'naviyat masalalari respublikaning ichki siyosiy muhitida eng ko'p muhokama etilgan yo'nalishlarga aylandi. Shu bilan birga, iqtisodiy ahvolning murakkablashishi fuqarolarning ijtimoiy kayfiyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Mehnat unumdorligining pasayishi, aholining turmush darajasi bo'yicha o'sishning to'xtashi, uy-joy, kommunal xizmatlar, ichimlik suvi, transport kabi kundalik ehtiyojlar bilan bog'liq muammolar jamiyatning siyosiy faolligini yanada kuchaytirdi. Aholining ijtimoiy faolligi ortgani sari hukumatdan ham mas'uliyatli qarorlar kutish kuchaydi, bu esa siyosiy jarayonlarda ijobiy dinamikaning shakllanishiga olib keldi. Milliy manfaatlariga yo'naltirilgan qarashlarning kuchayishi natijasida mahalliy boshqaruv organlarining roli ortdi. Ular jamiyatdagi talablarni inobatga olgan holda muhim tashkiliy o'zgarishlarni amalga oshira boshladilar. Huquqiy tizimning mustahkamlanishiga ehtiyoj kuchaydi. Shu davrda respublikaning ichki hayotiga mos ravishda yangi qarorlar qabul qilish tajribasi shakllandi. Mahalliy darajadagi tashabbuslar va islohotlar jamiyatda ijobiy kutishlarni kuchaytirdi. Ayni paytda siyosiy yetakchilarning faoliyati ham ijtimoiy jarayonlarni shakllantirishda muhim rol o'ynadi. O'zbekiston rahbariyati respublikaning ichki imkoniyatlarini real baholash, mavjud muammolarni hal qilish va jamiyatda chuqur o'zgarishlar qilish zarurligi haqida ochiq fikr bildira boshladi. Bu jarayon ijtimoiy-siyosiy muhitning yangi bosqichga o'tishi uchun zarur siyosiy poydevor yaratdi. Aholining turli qatlamlari bilan muloqot, jamoatchilik fikriga e'tibor, respublikaning iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish masalalari davlat siyosatining asosiy yo'nalishlariga aylandi. Mustaqillik sari olib borgan jarayonlarning yana bir muhim jihati – jamiyatning birlashishi va umumiy maqsad atrofida konsentratsiyalanishidir. Turli ijtimoiy guruhlar, kasbiy qatlamlar, yoshlar tashkilotlari va ziyolilar davr talablarini anglab, mamlakat kelajagi haqida faol fikr yurita boshladilar. Siyosiy madaniyatning o'sishi, huquqiy ongning kuchayishi, mustaqil fikrlashning rivojlanishi jamiyatda yangi muhitni yuzaga keltirdi. Huquqiy asoslarni shakllantirish ham mustaqillik yo'lida muhim omil bo'ldi. Davlat ramzlari, til, ma'muriy boshqaruv, iqtisodiy boshqaruv, fuqarolik masalalariga doir qarashlarning o'zgarishi kelajakdagi suveren qarorlar uchun zarur poydevor yaratdi. Respublika ichida siyosiy muvozanatni ta'minlashga qaratilgan tashabbuslar jamiyatni mustaqillikka tayyorladi. Shuningdek, mustaqillik g'oyasining kuchli ma'naviy asosga ega bo'lishi ham jarayonning muvaffaqiyatini belgiladi. Tarixiy xotira, ajdodlar merosi, milliy o'zlikning tiklanishi, o'z taqdirini o'zi belgilash istagi keng omma ongida mustaqillikni tabiiy ehtiyojga aylantirdi. Shu tariqa jamiyatning barcha qatlamlarida mustaqil davlat barpo etish g'oyasi asta-sekin yetildi va umumxalq qadriyatiga aylandi. O'zbekiston mustaqillikka erishish arafasida

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

o‘zining ijtimoiy-siyosiy hayotida chuqur va murakkab jarayonlarni boshdan kechirdi. Ushbu davrda jamiyatning barcha qatlamlarida siyosiy faollik ortdi, aholining o‘z taqdi rini belgilashga bo‘lgan ehtiyoji kuchaydi, milliy o‘zlikni anglash jarayoni yanada rivojlandi. Tarixiy va madaniy merosni tiklashga qaratilgan ilmiy-tadqiqiy ishlanmalar, ziyolilar va yoshlarning faoliyati, jamoatchilik muhokamasi orqali milliy qadriyatlar jamiyat ongiga mustahkam o‘rnashdi. Ijtimoiy faollikning oshishi bilan birga, iqtisodiy va maishiy muammolar ham kuchaydi, bunda aholining kundalik ehtiyojlaridagi qiyinchiliklar, bandlik va turmush darajasidagi noaniqliklar siyosiy qarorlar qabul qilishga bo‘lgan talabni kuchaytirdi. Shu tariqa siyosiy liderlar va mahalliy boshqaruv organlari tomonidan aholi ehtiyojlarini inobatga olgan, ijtimoiy adolatga asoslangan siyosiy qarorlar qabul qilinishiga ehtiyoj yuzaga keldi. O‘zbekistonning mustaqillik sari intilishi davomida siyosiy institutlarning rivojlanishi va shakllanishi sezilarli bo‘ldi; parlament va jamoat tashkilotlari faoliyati jonlandi, siyosiy raqobat elementlari paydo bo‘ldi, ommaviy axborot vositalari orqali jamoatchilik bilan samarali aloqalar o‘rnatildi. Shu bilan birga, fuqaroviy ongning kuchayishi, huquqiy madaniyatning rivojlanishi, davlat boshqaruvida mas‘uliyatning oshishi mustaqillik uchun ichki tayanchni mustahkamladi. Iqtisodiy suverenitetga intilish ham muhim rol o‘ynadi: mahalliy resurslarni boshqarish, iqtisodiyot tarmoqlarini diversifikatsiya qilish, bozor mexanizmlarini ijtimoiy yo‘naltirish va hududiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish orqali jamiyat mustaqillikka tayyorlandi. Shu davrda milliy manfaatlar konsepsiyasi, tarixiy adolat, ekologik muammolarni hal qilish, ona tilining davlat tili maqomini mustahkamlash kabi omillar xalq ongida mustaqillik g‘oyasini yanada kuchaytirdi. Jamiyatning ma‘naviy va siyosiy birlashuvi, fuqarolarning o‘z qarashlarini ochiq bayon etish imkoniyatlari, siyosiy yetakchilarning samarali faoliyati, mahalliy boshqaruv organlarining mas‘uliyatli pozitsiyasi va ijtimoiy qatlamlar orasidagi uyg‘unlik mustaqillik e‘lon qilinishiga zamin yaratdi. Natijada 1991-yil 31-avgustda e‘lon qilingan O‘zbekiston Respublikasining mustaqilligi nafaqat siyosiy qaror sifatida, balki xalqning tarixiy orzusi va milliy birligining amaliy ifodasi sifatida vujudga keldi. Shu tariqa mustaqillikka erishish arafasidagi ijtimoiy-siyosiy jarayonlar respublika ichidagi ichki dinamikani, jamiyatning siyosiy va ma‘naviy tayyorligini, milliy o‘zlikni anglashning yuqori darajasini va davlat boshqaruvi tizimida islohotlar uchun zarur shart-sharoitlarni yaratganini ko‘rsatadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda mustaqillikka erishish arafasidagi O‘zbekiston ijtimoiy-siyosiy manzarasi jamiyat hayotining barcha sohalarida chuqur o‘zgarishlar sodir bo‘lgan, yangi siyosiy fikrlash shakllangan, milliy ong kuchaygan va umumxalq manfaatlari bir maqsad atrofida birlashgan tarixiy davrdir. Bu jarayon respublika ichida yangilanishlar ehtiyoji pishib yetilganini, jamiyatning siyosiy va ma‘naviy jihatdan mustaqillik g‘oyasini qabul qilishga tayyor bo‘lganini ko‘rsatadi. Ijtimoiy faollikning ortishi, jamoatchilik fikrining shakllanishi, siyosiy madaniyatning rivojlanishi, mahalliy boshqaruv organlarining mas‘uliyatli pozitsiyasi va milliy o‘zlikni anglashning yuksalishi mustaqillik e‘lon

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

qilinishining ichki tayanch omillarini tashkil etdi. Natijada O‘zbekiston o‘z tarixida yangi sahifa ochib, mustaqil taraqqiyot yo‘lini tanlash uchun zarur ijtimoiy-siyosiy poydevorga ega bo‘ldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abduqodirov A. *O‘zbekistonning yangi tarixi*. – Toshkent: Ilm-fan, 2020.
2. Karimov I.A. *Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch*. – Toshkent: Sharq, 2011.
3. O‘zbekiston Respublikasining Davlat Mustaqilligi to‘g‘risidagi Konstitutsiyaviy Qonun, 1991-yil 31-avgust.
4. O‘zbekiston SSR Davlat suvereniteti to‘g‘risidagi Deklaratsiya, 1990-yil 20-iyun.
5. Qosimov B. *Milliy tiklanish davri: ijtimoiy-siyosiy jarayonlar tahlili*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013.

